משנה · אחרונים · הון עשיר · סדר קדשים

הון עשיר על משנה בכורות

רבי עמנואל חי ריקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הון עשיר על משנה בכורות

רבי עמנואל חי ריקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הון-עשיר-על-משנה-בכורות/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ה 4
פרק ב 4
משנה ד 4
משנה ו 4
משנה ח 5
פרק ג 5
משנה א 5
משנה ג 5
פרק ד 5
משנה א 5
משנה ד 5
משנה ז 5
משנה י 5
פרק ה 6
משנה א 6
משנה ב 6
משנה ג 6
משנה ה 6
פרק ו 6
משנה א 6
משנה ג 7
משנה ו 7
משנה ח 7
משנה י 7
פרק ז 7
משנה ג 7
משנה ד 8
משנה ו 8
פרק ח 8
משנה א 8
משנה ב 8
משנה ג 8
משנה ד 9
משנה ט 9
פרק ט 9
משנה ב 9
משנה ד 9
משנה ה 9
משנה ז 9

פרק א

משנה א

בכורות

בכורות יש בו ט' פרקים כנגד ט' ירחי לידה שהבכור אדם שהוא העיקר נוצר. ועוד איתא במאורות נתן שהבכורות נקראים מלכי אדום שהם קדמו לאצילות, ונקראים בן בכור בסוד שם ב"ן, ולכן צריכים פדיון כי החצונים נאחזים בהם כנודע, ע"כ. הרי מבואר שצריכים להיות תשעה פרקים, כי כן בשם ב"ן יש בו תשעה אותיות:

והמשתתף לו. משמע שניכר בשותפות זה מה שהוא של נכרי, והיינו דלא קתני עמו דבאינו ניכר אתיא במכ"ש כמ"ש הר"ב:

משנה ה

ולא בעגל ולא בחיה. ק"ק דהוי זו ואצ"ל זו:

ולא בטריפה. שנאה בתר שחוטה, לרמוז דהיא כשחוטה שאינה חיה:

מפני שהוא ספק. מכלל דת"ק סבר דבריה בפני עצמה הוא ואינו בא מן הכלאים דחיה ובהמה, משא"כ לר"א דס"ל דאתי מכלאים דחיה ובהמה, וקאסר ליה אע"ג דמתיר בכלאים, משום דבכלאים הזה יש ספק חיה, דהיינו מאי דקמ"ל תנא ביתור לשון זה ואסר בכוי מפני שהוא ספק:

פרק ב

משנה ד

אפילו עד עשרה דורות. לאו דווקא, ולישנא דקרא דכתיב (דברים כג, ג) וגם דור עשירי. נקט:

משנה ו

אחד לו ואחד לכהן. מדקדים לו ש"מ דכר"ע סלה"ו, דהמוציא מחבירו עליו הראיה דהכי הלכתא, לפיכך יקדים את שלו ויניח מה שירצה לכהן. ואין להקשות ר"ע היינו חכמים, כי פרושי קא מפרש מלתיהו דרבנן, וכן כתב רש"י (דף יז.) בדברי רבי טרפון, ז"ל: ור"ט מפרש וקאמר וכו'. נמצא דר"ט ור"ע בפירושא דמלתיהו דרבנן קא מפלגי:

משנה ח
שהיה ר' יוסי אומר כל שחליפיו וכו'. והיה ר"מ חולק עליו, ומשום הכי לא שייך להקשות ר"מ היינו ת"ק דאמר דחייב:

פרק ג

משנה א
הרי זו תקבר. אע"ג דלא קדשה, והיינו דקתני הרי זו דלכאורה לא אצטריך:

משנה ג
בקופיץ. לפי מה שכתב הר"ב, הבית היא בית בעבור, פי' בשביל קופיץ:

פרק ד

משנה א
בהמה דקה. אע"ג דבקרא קדים גסה לדקה, ור' יוסי נמי לא פליג אגסה דסליק כי אם אדקה, הקדים הדקה משום דשלשים דידיה קדמו לחמשים דגסה, כי אי אפשר לחמשים בלא שלשים:

משנה ד
הלכה חמורך. לשון נופל על לשון, חמור שהחמיר ואסר. ועוד אפשר לומר דאמר בלשון זה, לרמוז דאע"ג דבכתובות פ"ט ס"ל דמרחמין בדין, ס"ל הכא בענין זה אין מרחמין, ואפילו יצטרך למכור חמורו לשלם חייב לשלם. דאין לומר דמחמת ענינ[ו]תו אמר לשון זה, דהא עשיר היה כדמסיק בש"ס (נדרים סב.) בההוא עניינא דאכיל תאנים בשדה חבירו:

משנה ז
מלובן וצואי. פי' הר"ב מלובן מצואי, שרוחץ מצואתו, ע"כ. והכי פי' לישנא דמתניתין בדקדוק, מלובן והוא עדיין צואי, כלומר שאינו מלובן ממש בצבע לבן אלא שרוחץ לבד מצואתו, ולפי זה אם הוא מלובן ממש לוקחין ממש, דכולי האי לא טרח, כן נראה:

משנה י
זה הכלל החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו. כולל כל הדינים השנויים במשנה זח"ט, ונרמז בו קצת מדיני משנה י' באמרו דנו ומעידו, דמשמע דווקא אותו דבר, לאפוקי מדר' יהודה דמשנה ט', וזה הוא כשלא נרבה הד"א בק"ו, דאז גם על הדבר אחר לא דנו ולא מעידו, ודבר זה הוא מלתא דפשיטא דאדם דן ק"ו מעצמו:

פרק ה

משנה א

באטלז. שם כולל לשוק ולבית מטבחים, כן משמע בערוך. ולפי זה נמכרים באטליז. ר"ל בשוק שמוכרים בהמות חולין חיין, ובההיא דכריתות (פ"ג מ"ז) דקתני אר"ע וכו' באיטלז של אמאום שהלכו ליקח בהמה למשתה, ולא קתני ליקח בשר. ונשחטין באטליז. ר"ל בבית המטבחים שמוכרים בשר חולין, ולפי זה אתי שפיר להקדים נמכרים לנשחטים: **הניתן להקדש**. לכאורה ה"ל לשנותו אחר ונשקלין בלטרא שהנייתן להקדש, אלא דלא הוה שייך שפיר למימר חוץ, דכיון דפירט טעמו של כלל אין הבכור והמעשר שהנייתו לבעלים כלול בו דיצטרך להוציאו לחוץ, ולפי זה היה צריך להאריך בדבורו לאשמועינן מחדש דין הבכור והמעשר, אבל עתה שלא פירש טעמו של כלל עדיין הבכור והמעשר כלול בו שאף הוא בכלל פסולי המוקדשין, ומשום הכי שייך שפיר למימר ביה חוץ, ואחר שאמר חוץ נותן טעם למה נשתנו אלו ואלו הואיל וכלם פסולי המוקדשין הם:

משנה ב

לא ימנה ישראל עם הכהן. הא דלא קתני לא ימנה הכהן לישראל על הבכור, אלא קתני לא ימנה ישראל דמשמע מעצמו, י"ל דמשום ב"ה דמתיר אף נכרי שנאו בלשון זה, דהוי ההיתר דומיא דהאיסור, דהנכרי מעצמו אם ימנה יכולים לקבלו אבל לא שיהיה מותר לכתחילה למנות אותו, דלא נכון לעשות כן אפילו בחולין גמורין, לאכול בחבורה אחת עמו:

משנה ג

הצורם באוזן. סירכא דמעשה שהיה השכיח יותר נקט:

משנה ה

בני הכנסת. שאעפ"י שאינם חכמים כל כך, יש להם קצת ידיעה הואיל ורגילים הם לבא תדיר לבית הכנסת, דמשום הכי נראה דבני הכנסת מקרו, לאפוקי בעלי קרנות, כן נראה:

פרק ו

משנה א

נפגמה אזנו. באזן נקט נפגם ברישא, משא"כ באחריני משום דמעשה שהיה כך היה:

משנה ג

ואלו הם מים הקבועים אכל לח ויבש של גשמים. לח ויבש של שלחין. מדלא קתני ליה בהדי גשמים באמרו אכל לח ויבש של שלחין או של גשמים, ש"מ דלא קאי אריש ואלו הם מים הקבועים, אלא אסיפא דאינו מום, ואכל היבש ואח"כ אכל הלח דקתני, אגשמים קאי, ולרבותא שנאו אחר של שלחין, דאעפ"י שהוא של גשמים שאמרנו ברישא דהוי מום, מ"מ כשהפך הסדר אינו מום, ולגלות יותר דבריו דאגשמים קאי, הוסיף עד שיאכל היבש אחר הלח, ואז הוי מום, ואי אשלחין קאי, הא דקאמר דאף כשיאכל הלח ואח"כ היבש אינו מום, א"כ אין החסרון הזה צריך טעם, כי מלשון המשנה מדוקדקת בלי שום דוחק הוא מובן מעצמו:

משנה ו

אין לו בציים. כדרכו דהיינו בשני כיסים, מכלל דהם בכיס אחד. וה"ט דלא קתני אין לו שני בציים, כדקתני ר' ישמעאל שני בפירוש, דהא יש לו שני בציים אלא שאינם כדרכם בשני כיסים, משא"כ בביצה דקתני בפירוש אין לו אלא ביצה אחת, דמשמע דהביצה היא אחת, אבל הכיסים הם שנים, ובזה המשנה מובנת. ומ"מ עדיין צריכים אנו למודעי שיתן טעם לסתימת הלשון הזה, כי אנכי לא ידעתיו:

או שאין לו אלא ביצה אחת. פי' הר"ב ושני כיסים. וצ"ל דמשתנה הכיס מבחוץ מחמת חסרון הביצה, דהא אין שוחטין אלא על מומין שבגלוי והביצה אינה גלויה, כנלע"ד:

משנה ח

נשבר עצם ידו או עצם רגלו. משום דבקרא (ויקרא כא, יט) כתיב בפירוש שבר יד או שבר רגל. שנאו גם הוא בפירוש מה שלא עשה כן במשנה ז':

משנה י

אחת מבציו גדולה כשתים מחברתה ולא הודו לו חכמים. כתב הר"ב דהלכה כחכמים. וצ"ל דאין הכיס מבחוץ משתנה אעפ"י שהביצה גדולה, דבלאו הכי הוה ליה מומים שבגלוי, כנלע"ד:

פרק ז

משנה ג

עינו אחת למעלה ועינו אחת למטה. כמדומה לי דאו או קתני, דאי לא תימא הכי הוי זו ואצ"ל זו, שהרי כבר פסל שני עיניו למעלה וכן שני עיניו למטה. ואע"ג דלכאורה לפי הס"ד דש"ס (דף מד.) נראה דאינו כן, שהרי הקשה עינו אחת למעלה ועינו אחת

למטה היינו רואה את החדר ואת העליה כאחת, אם פירושו הוא ראיית עינו. מ"מ על פי המסקנא דהוי עינו ממש איכא לפרשו באו או, ונפקא מינא שכשעינו אחד לבד הוא חוץ ממקומו אעפ"י שהאחר במקומו פסול, משא"כ לפי הס"ד דבעינן שיהיו שניהם חוץ ממקומם. ודעת הרמב"ם בחבורו נראה כמ"ש שהרי בפ"ח מה' ביאת מקדש (ה"ו) העתיק השתי בבות ראשונות דמתניתין דהיינו שתי עיניו למעלה ושתי עיניו למטה, ולא העתיק לבבא זו אחריהם, אלא אחר שהעתיק כל שאר המומים שיש בשתי העינים יחד כתב ז"ל: מי שאחת מעיניו משונה מחברתה בין במקומה בין במראה וכו', ע"כ:

משנה ד

הצמם והצמע. לפי סדר האלף בית הצמם קודם לצמע, וסדר זה נוח לזכרון. ולפי שענין המשנה הזאת קאי במומי גודל וקוטן, פי' בראשונה צמע שהוא מום דומה לשאר מומים הנזכרים משא"כ הצמם, ולכן הקדימו בשמו ולא בפירושו:

משנה ו

והגיחור. פי' הר"ב אדום כארגמן ע"כ. מה שפירש אדום הוא מהש"ס (דף מה:) אבל כארגמן אינו מן הש"ס, דאין הארגמן אדום אלא ירוק כזהב כמו שהוכחתי בספרי מעשה חושב, והארכתי עוד בצבעים אלו בריש פ"ט דכלאים בד"ה צמר ופשתים:
והננס. דומה לקטן, ואעפ"י כן לא שנאו אחר השוטה כדרכו בשאר המקומות, אלא אחר הכושי וכו', משום דדמי להו דהמום ניכר לעין כל, משא"כ החרש והשוטה. ועוד דהכא ניחא ליה לסמוך שיכור לשוטה דדמי ליה:

פרק ח

משנה א

עד שיפטרו רחם מישראל. היא נקראת מבכרת ומשום הכי הכא הוי בכור אף לכהן, ועל פי זה נתישב קושיא לשון עד, שהרגיש בו התי"ט:

משנה ב

והשני לחמש סלעים. שינה מלשון הת"ק, כדי שלא נטעה לומר דאדבריו דאמר לא קאי, ונפרש דבריו הפך ממה שבא להורות:

משנה ג

רמ"א אם נתנו וכו'. כתב הר"ב מטעם שאין ברירה. עיין מ"ש במשנה ג' פ"ז דאהלות על ענין הברירה:

משנה ד

ואם לאו פטורין. אע"ג דבני שני נשים הם ומן הסתם אותו הממון מעיקרא עומד ליחלק, דאין דעת' נוחה זה מזה, ואיכא למימר דבענין זה יש ברירה, א"נ איכא למימר כיון דירושה נזכרה בחלוקת האחים של שתי נשים כדכתיב (דברים כא, טז) והיה ביום הנחילו את בניו לא יוכל לבכר וכו'. דבכגון זה נקראים יורשים ויש להם דין יורשים, קמ"ל דאף בענין זה פליגי, ובזה נחה הרגשת התוספות שהעתיק התי"ט:

משנה ט

ואינו נוטל וכו' ולא בראוי כבמוחזק. סירכא דסיפא נקט, והתם הכי פירושו בראוי שהוא כאילו היה מוחזק, וזה כגון שהיה אבי אביהם חי וכו', ובזה אזלא לה הרגשת התי"ט:

פרק ט

משנה ב

כמלוא רגל בהמה רועה. מלתא אגב ארחיה קמ"ל, דרועה אחד לא יקבל עליו לשמור הבהמות הרחוקות ממנו יותר מי"ו מילין, דא"א לו לשמרם כלם. כן נראה:

משנה ד

ויתום. משום דבעי מימר אחריו איזהו יתום וכו', לא שנאו אחר יוצא דופן אע"ג דדמי ליה כמ"ש התי"ט בשם הר"י קורקוס, אלא שנאו אחר יוצא דופן:

משנה ה

בפרס. לשון קצרה דבר. ועוד רמז באמרו בפרס הפסח וכו', טעם זמנם שהוא לתקן הרגלים כמ"ש הר"ב:

משנה ז

לא סקרו בסקרא ולא מנאם בשבט. לא זו אף זו קתני, דשבט נזכר בתורה בפירוש, כל אשר יעבור תחת השבט (ויקרא כז, לב):

בכורות מתחיל בהא ומסיים בשין היינו שה, כי רוב דיני מסכתא זו מדברים בשה, כי בכור בהמה טהורה נוהג בשה, והטמאה נפדית בשה, והאדם נקרא שה כדכתיב (ירמיה נ, יז) שה פזורה ישראל. והמעשר נמי נוהג בשה. ועוד רמז לנו שנתקדשו הבכורות מזמן מכת בכורות, שנצולו בזכות קרבן פסח הנעשה משה כל בכורי ישראל:

סליק מסכת בכורות. צאן אדם חמור ופרות:

כי יהיה לישראל צאן הרבה בתוך גדרות.

אז ילמוד בתורת אל במשנה ובבכורות: